

STØTTESKRIV TIL ANKE

til

Borgarting lagmannsrett

Advokat Ane Stokland

Postadresse: NRK juridisk avd.
0340 Oslo
Besøksadresse: Bj. Bjørnsons pl. 1

Sentralbord: 23 04 70 00
Telefaks: 23 04 85 50
Telefon direkte: 23 04 99 08
Mobil: 95 03 96 18
E-post: ane.stokland@nrk.no

Norsk rikskringkasting as
Foretaksreg.: NO976 390 512 MVA

www.nrk.no

Sak nr 11-076673ENE-OTIR/08

Ankende parter:

Pressen dvs:
Norsk rikskringkasting AS v/styrets leder, 0340 Oslo
Norsk Redaktørforening v/styrets leder, Postboks 624 Sentrum, 0106 OSLO
Norsk Presseforbund v/styrets leder, Postboks 46 Sentrum, 0101 OSLO
Aftenposten AS v/styrets leder, Postboks 1, 0051 OSLO
AS Dagbladet v/styrets leder, Postboks 1184 Sentrum, 0107 OSLO
Verdens Gang AS v/styrets leder, Postboks 1185 Sentrum, 0107 OSLO
Dagsavisen AS v/styrets leder, Postboks 1183 Sentrum, 0107 OSLO
TV 2 AS v/styrets leder, Postboks 7222, 5020 BERGEN
Mediehuset Nettavisen AS v/styrets leder, Pb 9386 Grønland, 0135 OSLO
P4 Radio Hele Norge AS v/styrets leder, Serviceboks 2626, LILLEHAMMER
Fædrelandsvennen AS v/styrets leder, Postboks 369, 4664 KRISTIANSAND S
Bergens Tidende AS v/styrets leder, Postboks 7240, 5020 BERGEN
Avisen Vårt Land AS v/styrets leder, Postboks 1180 Sentrum, 0107 OSLO
Bladet Nordlys AS v/styrets leder, Postboks 2515, 9272 TROMSØ
Stavanger Aftenblad AS v/styrets leder, Postboks 229, 4001 STAVANGER
Morgenbladet AS v/styrets leder, Karl Johans gate 25, 0159 OSLO
Klassekampen AS v/styrets leder, Postboks 9257 Grønland, 0134 OSLO
Utrop AS v/styrets leder, Postboks 8962, Youngstorget, 0028 OSLO

Prosessfullmektig: Advokat Ane Stokland
NRK juridisk avdeling
RA 42, 0340 Oslo

Ankemotpart: Politiets sikkerhetstjeneste PST
Postboks 4773 Nydalen
0421 Oslo

Prosessfullmektig: Politiadvokat Line Nyvoll Nygaard

***

1. Innledning

Oslo tingrett avsa 29. august 2011 beslutning i saken med følgende slutning:

1. *PST begjæring om avvisning tas ikke til følge.*
2. *PST pålegges straks på hensiktsmessig måte å gi pressen tilgang til kopi av alle lydopptakene fra åpen rett i Treholtsaken.*
3. *PST pålegges straks å oversende lydopptakene fra lukket rett i Treholtsaken til Borgarting lagmannsrett for lagmannsrettens vurdering av avgradering av hele eller deler av opptakene.*
4. *Bli hele eller deler av lydopptakene fra lukket rett avgradert av lagmannsretten, pålegges PST straks på hensiktsmessig måte å gi pressen tilgang til kopi av avgraderte lydopptak fra forklaringene til vitnene 39 – 52 (tjenestemenn ved POT).*
5. *For øvrig har tingretten ikke avgjort pressens tilgang til annet lydmateriale som blir avgradert.*
6. *Dersom denne avgjørelsen påankes, gis oppsettende virkning vedrørende samtlige punkter ovenfor inntil det foreligger rettskraftig avgjørelse.*
7. *Saksomkostninger tilkjennes ikke.*

PST anket avgjørelsen ved ankeerklæring av 8. september 2011, nærmere begrunnet i støtteskriv av 27. september 2011. Pressen innga ankeerklæring 9. september. Pressens anke er således rettidig. I dette støtteskrivet vil pressen utdype sin anke. I tillegg vil pressen kommentere PSTs anførsler i støtteskrivet av 27. september 2011.

Pressens anke knytter seg til punkt 3, 4 og 5 i rettens slutning. Det vil prinsipielt bli nedlagt påstand om at pressen gis tilgang til/innsyn i samtlige deler av lydopptakene fra lagmannsrettens behandling av Treholt-saken i 1985, inkludert domsopplesningen. Subsidiært vil det bli nedlagt påstand om at PSTs anke forkastes. Pressens anke gjelder lovanvendelsen.

Pressens hovedanførsel er at den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 10 om ytringsfrihet og praksis fra den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD) medfører at pressen må få tilgang til samtlige deler av lydopptakene og at tilgang kan gis uten at lydopptakene formelt sett må avgraderes først. Subsidiært anføres det at det samme følger av straffeprosesslovens § 28 og tradisjonell norsk rett.

PST har for tingretten påstått saken avvist på diverse grunnlag. For lagmannsretten har PST valgt ikke å opprettholde avvisningspåstanden. PST bruker likevel en god del plass i støtteskrivet på anførsler knyttet til avvisningsspørsmålet, og avslutter med å vise til stpl. § 385 tredje og fjerde ledd. På denne bakgrunn vil også pressen knytte noen kommentarer til avvisningsspørsmålet avslutningsvis under punkt 9 i dette støtteskrivet.

PST har i sitt støtteskriv også kommet med en del angrep på dommeren og prosessen i tingretten. Pressen kjenner seg ikke igjen i den beskrivelse PST har gitt, og vil avslutningsvis under punkt 10 knytte noen korte kommentarer til det.

Pressen vil i dette prosesskrivet, etter en innledning om sakens tema, først gjennomgå faktum knyttet til pressens forsøk på å få innsyn i/tilgang til lydopptakene. Dette, fordi tingretten bare i meget begrenset utstrekning har redegjort for det. Deretter under punkt 4 vil pressen gjennomgå det rettslige grunnlaget for pressens krav, nemlig EMK artikkel 10 og praksis fra EMD, samt stpl § 28. Under punkt 5 og 6 vil pressen gjennomgå grunnlaget for innsynskravet særskilt knyttet til opptak fra det som gikk for åpne dører (punkt 5) og særskilt knyttet til opptak fra det som gikk for lukkede dører (punkt 6). I punkt 7 redegjøres det for pressens subsidiære påstand - at PSTs anke må forkastes.

For øvrig påpekes det at de fleste rettskilder pressen viser til i dette prosesskivet er inntatt i pressens juridiske utdrag til tingretten. Det legges til grunn at lagmannsretten får oversendt utdraget direkte fra tingretten.

2. Sakens tema

Innledningsvis skal det knyttes noen kommentarer til sakens kjerne.

Fra pressens side er det vanskelig å forstå all denne motstanden fra PST og påtalemyndigheten mot å gi innsyn/tilgang. Det dreier seg som kjent om lydopptak fra rettens behandling av etterkrigshistoriens mest omtalte straffesak, gjort for over 26 år siden. Pressen har siden 2006 forsøkt å få innsyn, først NRK og nå et samlet pressekorps. I løpet av denne prosessen er det ikke gitt én eneste begrunnelse for hvorfor det *i dag* er *nødvendig* å nekte innsyn. PST motsetter deg til og med innsyn i det som allerede den gang – for over 26 år siden - gikk for åpne dører.

Her er vi ved kjernen av denne saken, nemlig at det er *nektelse* av innsyn som må begrunnes. Etter EMK art 10 vil det å nekte pressen innsyn i en sak stor allmenn interesse være et *inngrep* i ytringsfriheten som - for å være lovlig - må være *nødvendig* i et demokratisk samfunn. Det må med andre ord foreligge et *tvingende samfunnsmessig behov* for å nekte innsyn. I motsatt fall vil nektelsen av innsyn være ulovlig etter EMK artikkel 10, som er gjort til norsk lov med forrang etter menneskerettsloven av 1999.

Denne saken handler *ikke* om Treholt har fått en rettferdig dom eller om Gjenopptakelseskommissjonens avgjørelse er riktig. Denne saken handler om de grunnleggende prinsippene for pressens rolle i et demokratisk samfunn. Den handler om pressens mulighet for å utøve sin avgjørende rolle som ”offentlig vaktbikkje” som kontrollerer at myndighetene ikke misbruker den makten de er tildelt - og derigjennom allmennhetens mulighet for å kontrollere de avgjørelser som myndighetene fattet, det være seg avgjørelser fattet av politi, påtalemyndighet, kommisjonen eller retten. Videre er denne saken ikke minst viktig av hensyn til allmennhetens forståelse av, og adgang til korrekt informasjon om, en viktig historisk hendelse.

Det er slik at jo større allmenn interesse en sak har, jo mer tungtveiende begrunnelse må til for å tillate inngrep etter EMK artikkel 10. Det kan ikke være tvil om at Treholt-saken har særdeles stor allmenn interesse. Den er ansett som etterkrigshistoriens mest omtalte straffesak - en svært alvorlig straffesak som i sin tid vakte enorm oppmerksomhet, og som helt siden den ble avsagt har vært gjenstand for stor offentlig debatt. Saken må også betegnes som en svært omstridt sak. Det er stilt gjentatte spørsmål ved myndighetenes behandling av saken, særlig i forbindelse med ransakingene og det såkalte pengebeviset.

I 2010 kom boken ”Forfalskningen” av Geir Selvik Malthe-Sørenssen med påstander om bevisforfalskning og falsk forklaring fra politiets side - påstander som ikke uten videre kunne avvises som grunnløse, men medførte etterforskning av Gjenopptakelseskommissjonen. Kommisjonen har nå fattet sin avgjørelse, men det er dessverre ikke slik at kommisjonens avgjørelse og begrunnelse for sin avgjørelse, har feid enhver tvil til side. Frontene er ikke blitt mindre – snarere tvert imot. Som eksempel kan vises til Geir Selvik Malthe-Sørenssens uttalelser på ABCnyheter 15. juni 2011, der han er svært kritisk til kommisjonens behandling av saken og hvor han omtaler kommisjonens behandling av det såkalte Fornebu-bildet på

følgende måte: ”Det er omtrent som å legge bort et DNA bevis i en drapssak, fordi familien til gjerningsmannen gir han alibi.” Tidligere POT-tjenestemenn som er beskyldt for forfalskninger har tidligere varslet ærekrenkelsessøksmål, og Geir Selvik Malthe-Sørenssen har ønsket et slikt søksmål velkommen, men foreløpig er slike søksmål - etter det pressen kjenner til - ikke reist.

Prosesen etter at boken ”Forfalskningen” ble utgitt har gjort det enda viktigere med åpenhet i denne saken. For det første var kommisjonens prosess preget av manglende åpenhet. Kommisjonen nektet åpne høringer med avhør av vitner. Kommisjonen nektet også åpne høringer med direkte muntlig kontradiksjon rundt sakkyndigrapportene knyttet til ”Fornebu-bildet”. Dette, til tross for at åpenhet var understreket som svært viktig i saken, både fra media og fra representanter fra rettspleien og myndighetene, blant annet justisministeren, se bilag 16 – 20 i pressens begjæring til tingretten.

Videre har prosessen etter at boken ”Forfalskningen” ble utgitt avdekket flere forhold som har svekket tilliten til PSTs/POTs behandling av saken. For det første er det avdekket ulovlig avlytting og kameraovervåking av Storækre og Treholt sin leilighet. I tillegg er det avdekket at PST ga kommisjonen feil bilder av pengematerialet forrige gang kommisjonen behandlet saken, samt at en av de to politimennene som var beskyldt for forfalskning, har hatt bevismaterialet i Treholt-saken i sin safe.

Saken dreier seg således om helt grunnleggende verdier, nemlig om folks tillit til politi/PST og det norske rettsystem. Det skal i denne sammenheng også påpekes at det må antas at det er knyttet stor prestisje til saken hos politi og påtalemyndigheter. For det første er det brukt enorme ressurser på saken, blant annet i form av døgntkontinuerlig overvåking, etterforskning, spaning osv i en årrekke. I tillegg var flere sentrale aktører i dagens rettspleiesystem aktivt involvert i saken i 1985. Det kan her vises til riksadvokat Tor-Aksel Busch og førstestatsadvokat Lasse Qvigstad som begge aktorerte saken.

Pressen er enig med tingretten i at det, slik saken fremstår i dag, knytter seg størst offentlig interesse til pengebeviset, ransakingene og den ulovlige overvåkingen av leiligheten til Treholt og hans familie. Overvåking i form av avlytting og kameraovervåking i egen bolig, er noe av det mest alvorlige inngrep i den private sfære som finnes. Pressen er enig med tingretten i at PST på ingen måte har tatt inn over seg alvoret i den ulovlige overvåkingen, og at PST-sjefens bagatellisering av dette ytterligere forsterker behovet for mest mulig åpenhet i denne saken. Ikke minst er det viktig av hensynt til tilliten til PST og at likeartede overtramp ikke skjer i fremtiden.

Denne saken har både fra PST og påtalemyndigheten vært preget av en helt grunnleggende mangel på forståelse for betydningen av åpenhet og pressens rolle i et demokratisk samfunn. I tillegg til at det ikke engang er gitt innsyn i det som gikk for åpne dører og at det ikke er gitt én eneste begrunnelse hvorfor det i dag skulle være nødvendig å nekte innsyn, er saken preget av en eksepsjonell lang saksbehandlingstid, uthalning, ansvarsfraskrivelse, manglende klagebehandling, nektelse av i det hele tatt å behandle avgraderingsspørsmålet, osv. Også PSTs anførsler under rettsmøtet for tingretten og PSTs støtteskriv vitner om en manglende forståelse for betydningen av åpenhet og pressens rolle. PST anfører blant annet at dersom straffesaker skulle ”prøves” i media, ville det kunne ”undergrave tilliten til domstolene”, se nærmere om dette nedenfor under punkt 4.1.

En skulle tro at det også vil være i påtalemyndighetens interesse å praktisere mest mulig åpenhet i denne saken. Det er en kjent sak at uforståelig og overdrevent hemmelighold fort kan føre til mistanke om at det er noe som ikke tåler dagens lys. Pressen er enig med tingretten i at Treholtkomplekset ikke vil finne sin avslutning uten mer åpenhet fra myndighetenes side.

PST er gitt helt ekstraordinære hjemler og de videste og mest integritetsinngripende fullmakter til å drive hemmelig overvåkning av egne borgere. PST er da helt avhengig av tillit i befolkningen. At PST ikke ser verdien av åpenhet i denne saken, og hva manglende åpenhet gjør med tilliten til PST, er forunderlig.

3. Faktum i saken

Når det gjelder faktum i saken vises det først og fremst til punkt 2 i pressens begjæring til tingretten og de bilag som der er vedlagt, samt pressens prosesskriv av 6. juli 2011 med bilag. Pressen vil her gjennomgå hovedpunktene i prosessen med å få innsyn i lydopptakene – en prosess som startet allerede i 2006.

3.1. Opptakene

Etter det opplyste skal opptaksmaterialet utgjøre 263 kassetter a 40 minutter, til sammen ca 175 timer opptak. Både det som gikk for åpne dører og det som gikk for lukkede dører ble tatt opp, bortsett fra noen sekvenser der det ble gitt opplysninger som ble ansett som særlig sensitive (opplysninger fra samarbeidende etterretningstjenester).

Det som gikk for lukkede dører er gradert ”HEMMELIG”. Ingen del av opptakene er gradert ”STRENGT HEMMELIG”.

I notat fra førstelagmann Rynning fra 28. juni 1985 er begrunnelsen for å beholde opptakene oppgitt slik: *”Avgjørende har imidlertid vært at lydbåndene i fremtiden, når det ikke lenger er saklig grunn til å beskytte innholdet i dem, kan utgjøre historisk materiale det bør gis adgang til.”* Det er således hensynet til allmennhetens innsyn i historiske hendelser som har vært avgjørende for å beholde opptakene.

3.2. Dommen

Dommen er nå helt avgradert. Store deler av dommen var opprinnelig gradert ”HEMMELIG” (ca 100 av 255 sider), inkludert de deler som gjaldt pengebeviset.

6 sider av dommen (s 73 – 78) var gitt graderingen ”STRENGT HEMMELIG”. Disse sidene er nylig avgradert. De avgraderte sidene viser at saken har vært preget av overdrevent hemmelighold. Disse sidene omhandler etterforsningsleder Toftes forklaring om hva samarbeidende etterretningstjenester og anonyme kilder skal ha fortalt om Treholt.

¾ av lydopptakene er fortsatt gradert ”HEMMELIG”, mens hele dommen er avgradert – også det som opprinnelig hadde graderingen ”STRENGT HEMMELIG” og som omhandler forhold som ble ansett for så sensitivt at det ikke en gang ble tatt opp på lydbånd.

Opptakene omhandler således utelukkende forhold i en dom som nå er helt avgradert.

3.3. Den tidligere prosessen

I forbindelse med research til et Brennpunktprogram ba NRK den 9. mars 2006 lagmannsretten om tilgang til lydbåndopptakene. NRKs forespørsel ble avslått. NRK påkjærte avgjørelsen. Høyesteretts kjæremålsutvalg besluttet ved kjennelse av 25. april 2006 å oppheve lagmannsrettens beslutning, fordi lagmannsretten ikke hadde kompetanse til å behandle begjæringen. Begjæringen måtte fremsettes overfor PST.

5. mai 2006 sendte NRK en begjæring om tilgang til lydbåndopptakene til PST. Først 6. juni 2007 – altså over ett år senere - avslo PST NRKs begjæring om tilgang til lydbåndopptakene.

NRK påklaget avslaget til overordnet påtalemyndighet ved brev av 27. juni 2007. Først året etter, 30. januar 2008 avslo førstestatsadvokat Lasse Qvigstad NRKs klage.

Det tok således ca ett år og 9 måneder fra NRK fremsatte innsynsbegjæringen overfor PST til NRK fikk svar fra overordnet påtalemyndighet. Dette, til tross for gjentatte purringer og klage på den lange saksbehandlingstiden.

NRKs klage til overordnet påtalemyndighet hadde en grundig gjennomgang av samtlige av PSTs rettslige anførsler i avslaget fra juni 2007. Statsadvokaten valgte imidlertid å ikke realitetsbehandle NRKs anførsler, men viste utelukkende til PSTs avgjørelse i sitt avslag. Dette er i seg selv i strid med kravet om forsvarlig saksbehandling, som medfører plikt for myndighetene til å foreta en reell klagebehandling.

Underveis i denne prosessen – før Oslo statsadvokatembeter hadde tatt stilling til NRKs klage – så NRK seg nødt til å klage saken inn for Sivilombudsmannen. Klagen inneholder i punkt 3 en nærmere og mer detaljert oversikt over saksbehandlingens enn det som er gitt her. (Klagen er vedlagt i bilag 9 til pressens begjæring til tingretten.)

Sivilombudsmannen kom i brev av 19. desember 2007 til Riksadvokaten med kritikk av den lange saksbehandlingstiden. Han uttaler at saksbehandlingstiden har vært uforholdsmessig lang og at forvaltningen har ansvar for å innrette sin organisasjon og arbeidsform slik at enkeltsaker kan avgjøres uten ugrunnet opphold og at dette særlig gjelder i en sak som denne som omhandler informasjon av offentlig interesse.

I brev av 9. juni 2008 uttaler Sivilombudsmannen at saken ligger utenfor ombudsmannens arbeidsområde fordi den gjelder opptak fra rettsforhandlingene og derfor er knyttet til domstolenes virksomhet. Sivilombudsmannen uttaler at dersom saken skal forfølges videre, må spørsmålet om tilgang til lydbåndopptakene bringes inn for domstolene til avgjørelse.

3.4. Den nåværende prosessen

Et samlet norsk pressekorps ba den 17. februar 2011 om tilgang til lydopptakene. I begjæringen ble det særskilt bedt om tilgang til den del av lydbåndopptakene som gjelder pengebeviset og særskilt tilgang til den del av opptakene som ble gjort fra åpne dører.

Sjef for PST, Janne Kristiansen, avslo pressens krav ved brev av 4. mars 2011.

Pressen påklaget avslaget til overordnet påtalemyndighet ved brev av 11. mars 2011, men har ennå ikke fått svar på klagen.

I brevet fra Janne Kristiansen står det at PST ikke finner å kunne realitetsbehandle begjæringen. Avslaget begrunnes i fire forhold, som alle er uholdbare:

For det første bygger begrunnelsen til PST på at begjæringen kun gjelder tilgang til gradert materiale. Det er ikke riktig. Pressen ba uttrykkelig om særskilt tilgang til den del av opptakene som er gjort fra åpne dører, og disse delene av opptakene er ikke gradert. En stor del av forhandlingene for lagmannsretten gikk for åpne dører, og denne delen av pressens innsynsbegjæring gjelder således et betydelig materiale. PST valgte helt å neglisjere denne delen av pressens innsynsbegjæring.

For det andre synes PST å fraskrive seg ansvar ved å vise til at spørsmålet om avgradering er lagmannsrettens ansvar. Det følger av forskriften om informasjonssikkerhet av 1. juli 2001 (sikkerhetsforskriften) § 2-13 at PST – uansett om PST regnes som "utsteder" eller ikke – har plikt til uten ugrunnet opphold å vurdere om materialet skal avgraderes eller uten ugrunnet opphold kontakte utsteder for vurdering av avgradering. PST kan ikke, som de her gjorde, utsette avgjørelsen - delvis begrunnet i at det er lagmannsrettens bord, og delvis begrunnet med at Gjenopptakelseskommissjonen har saken til behandling.

For det tredje skriver PST at avgraderingsvurderingen er en omfattende og tidkrevende prosess fordi det dreier seg om informasjon fra ulike utstedere både i Norge og utlandet. I pressens begjæring var det uttrykkelig presisert følgende: *"For å få en raskest mulig avgjørelse, ber vi imidlertid særskilt om tilgang til den del av lydbåndopptakene som omhandler det såkalte pengebeviset."* PST har valgt helt å neglisjere også denne delen av pressens innsynsbegjæring. For denne del av opptakene, som er antatt å være på under 1 time av totalt ca 175 timer opptak (se nedenfor under punkt 6.4), kan det uansett ikke være en omfattende og tidkrevende prosess å ta stilling til avgraderingsspørsmålet. Videre er det slik at lydopptakene ikke inneholder informasjon fra utenlandsk etterretning. Det fremgår av rettsboken – som pressen først fikk tilgang til etter at saken ble bragt inn for retten – at båndopptakeren ble slått av når det ble gitt slike opplysninger.

For det fjerde begrunner PST sitt avslag med at de ikke ønsker å realitetsbehandle begjæringen fordi Gjenopptakelseskommissjonen jobber med saken. Som påpekt overfor, har PST plikt til uten ugrunnet opphold å behandle saken. Det at kommissjonen arbeider med saken, og at den dermed har så stor allmenn interesse, er et argument *for* å gi innsyn, ikke *mot*. Her ser det ut til at PST har misforstått hva som er begrunnelsen for offentlighet i rettspleien. Poenget er at allmennheten skal ha mulighet for å kontrollere de beslutninger myndighetene fattet, og på hvilket grunnlag beslutningene blir fattet. Dette gjelder avgjørelser fattet både av påtalemyndigheten, domstolene og kommissjonen.

PST har opplyst at de ”innstilt på å foreta en realitetsbehandling”, men har ennå ikke gjort det, til tross for at kommisjonen fattet sin avgjørelse 9. juni 2011

Arne Treholt har gitt sitt skriftlige samtykke til at pressen gis tilgang til opptakene, se bilag 21 til pressens begjæring til tingretten.

4. Generelt om det rettslige grunnlaget for innsynskravet

Som påpekt over er pressens krav prinsipielt begrunnet i EMK artikkel 10, og i dette punktet vil pressen hovedsakelig gjennomgå EMK artikkel 10 og praksis tilknyttet denne bestemmelsen, se punkt 4.2. Innledningsvis i punkt 4.1 skal det imidlertid sies noe om prinsippet om offentlighet i rettspleien. Avslutningsvis i punkt 4.3 gjennomgås stpl § 28.

4.1. Offentlighet i rettspleien - et grunnleggende rettstatsprinsipp

At offentlighet i rettspleien er et grunnleggende rettsikkerhets-/rettstatsprinsipp burde være selvsagt. Uttalelser PST kom med både under rettsmøtet for tingretten og i sitt støtteskriv, nødvendiggjør imidlertid noen innledende kommentarer om dette fundamentale prinsippet.

PST skriver på side 14 i sitt støtteskriv at ”*Dersom man skulle åpne opp for at straffesaker skulle prøves i media står man i alvorlig fare for at viktige hensyn og rettsikkerhetsprinsipper som eksempelvis kontradiksjon ikke blir ivarettatt. Å legge til rette for at straffesaker skal kunne prøves i media etter at de er rettskraftig avgjort, vil også kunne undergrave tilliten til domstolen*”. Dette viser at PST verken har forstått hensynene bak prinsippet om offentlighet i rettspleien, eller pressens viktigste rolle i et demokratisk samfunn – rollen som ”offentlig vaktbikkje”.

Begrunnelsen for prinsippet om offentlighet i rettspleien er ikke bare at allmennheten skal ha mulighet for å kontrollere rettsprosessen, men også de avgjørelser som domstolene fatter. Her skulle det være tilstrekkelig å vise til at vi også i Norge har avdekket grove eksempler på justismord.

Formålet med offentlighetsprinsippet og åpenhet er å *styrke tilliten* til rettspleien, ikke det motsatte, jfr blant annet Ot prp nr 55 (1997 – 1998) punkt 4.1: ”*Norsk rettspleie bygger på offentlighetsprinsippet. Domstolsloven fastslår i § 124 at rettsmøter som hovedregle er offentlige. Begrunnelsen for dette er å gi allmennheten innsyn i rettspleien. Siktet målet er å sikre betryggende rettspleie gjennom mulighet for kontroll og kritikk og å gi kunnskap om rettsvesen og rettsregler. Åpenhet og kunnskap om domstolenes virke kan også styrke tilliten til rettspleien.*” [Vår understrekning]

I denne saken er dessuten fokus i stor grad rettet mot politiet (POT) og deres prosess med ulovlig overvåking, ransaking og innhenting av bevis, og ikke hvorvidt Treholt har fått en rettfærdig dom.

Det skal også minnes om at pressen er bundet av de alminnelige reglene om privatlivets fred (straffelovens § 390), ærekrenkelser (straffelovens §§ 246 flg), samt Vær Varsom-plakaten, hvilket innebærer at hensynet til kontradiksjon må ivaretas etter reglene om tilsvar og

samtidig imøtegåelse. Opptakene vil selvfølgelig bli behandlet på vanlig måte i tråd med de presseetiske reglene.

Det er videre slik at det de siste årene har foregått en ikke ubetydelig rettsutvikling både ved lovgivning og rettspraksis som både generelt har forsterket retten til innsyn i det offentlige dokumenter (jfr blant annet vedtagelsen av offentleglova), og særskilt har forsterket prinsippet om offentlighet i rettspleien.

Det skal her for det første vises til vedtagelsen av bestemmelsen i Grunnlovens § 100 femte ledd i 2004. Bestemmelsen gir allmennheten et grunnlovfestet krav på å være tilstede i rettsmøter. Offentlighet i rettspleien er således ansett som så viktig at det ble grunnlovfestet i 2004. Bestemmelsen gjelder ikke direkte dokumentinnsyn, men i denne saken er det snakk om lydopptak fra selve rettsforhandlingene og da må grunnlovsbestemmelsen ha betydning som *tolkningsmoment*.

Videre kan det vises til at prinsippet om offentlig rettergang er nedfelt i EMK artikkel 6 og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 14, som begge er gjort til norsk lov med forrang etter menneskerettsloven av 1999.

Det kan også vises til flere avgjørelser fra Høyesterett den siste tiden der Høyesterett har understreket viktigheten av offentlighet i rettspleien, og har omgjort lagmannsrettens avgjørelser for ikke å ha tatt tilstrekkelig hensyn til dette prinsippet. Som eksempler kan det vises til avgjørelsene inntatt i Rt 2007 s 123, 2007 s 518 og Rt 2011 s 570.

4.2. EMK artikkel 10

Pressens klare hovedanførsel er at EMK artikkel 10 gir pressen et rettskrav på innsyn i opptakene i denne saken.

EMK artikkel 10 og rettspraksis fra EMD vedrørende artikkel 10 fastslår at det å nekte pressen innsyn i en sak av allmenn interesse vil medføre et *innngrep* i artikkel 10, som – for å være lovlig – må oppfylle kravet om ”nødvendig i et demokratisk samfunn”.

Retten plikter derfor å foreta en konkret vurdering av om nødvendighetskravet er oppfylt i denne saken.

Slik pressen ser det, er nødvendighetskravet åpenbart ikke oppfylt i denne saken, verken for det de deler av opptakene som ble gjort fra åpne dører eller de deler av opptakene som ble gjort fra lukket rett.

EMK er ved vedtagelsen av menneskerettsloven av 21. mai 1999 gjort til norsk lov, og i tilfelle konflikt med annen norsk lovgivning, er konvensjonen gitt forrang, jfr lovens § 3. Dersom lagmannsretten skulle komme til at anvendelse av stpl § 28 i denne konkrete saken skulle medføre at artikkel 10 blir krenket, vil således artikkel 10 ha forrang.

Praksis fra EMD er styrende for norske domstoler, jfr. blant annet avgjørelsene i Rt 2002 s 497 og Rt 2005 s 883.

4.2.1 Generelt om artikkel 10

EMK artikkel 10 lyder som følger:

"1. Enhver har rett til ytringsfrihet. Denne rett skal omfatte frihet til å ha meninger og til å motta og meddele opplysninger og ideer uten inngrep av offentlig myndighet og uten hensyn til grenser. [...]

2. Fordi utøvelsen av disse friheter medfører plikter og ansvar, kan den bli undergitt slike formregler, vilkår, innskrenkninger eller straffer som er foreskrevet ved lov og som er nødvendige i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, territoriale integritet eller offentlige trygghet, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, for å verne andres omdømme eller rettigheter, for å forebygge at fortrolige opplysninger blir røpet, eller for å bevare domstolenes autoritet og upartiskhet." [Vår utheving]

Som det fremgår av bestemmelsens annet ledd, må ethvert inngrep i ytringsfriheten være foreskrevet ved lov, være forankret i ett av de legitime formål som er uttømmende opplistet i annet ledd og være nødvendig i et demokratisk samfunn.

Når det gjelder nødvendighetskravet må det foretas en helhetsvurdering der de hensyn som begrunner inngrep må veies opp mot både de generelle og de konkrete konsekvensene for ytringsfriheten. Det følger av praksis fra EMD at det må foreligge et tvingende samfunnsmessig behov for å oppfylle formålet. Det som oppnås med inngrepet må være *relevant, tilfredsstillende* og *proporsjonalt* i forhold til inngrepets generelle og konkrete virkninger for ytringsfriheten.

Pressen er gitt en særskilt beskyttelse etter EMK artikkel 10 pga pressens viktige rolle som "offentlig vaktbikkje". Dette følger av lang og entydig praksis både fra EMD og fra Høyesterett, (se blant annet de dommer det er vist til i EMDs avgjørelse Tarsasag nedenfor og "Den europeiske menneskerettighetskonvention" av Kjølbro, 2010, kapittel 18.4). Det er altså ikke slik, som PST hevder i sitt støtteskriv, at pressen skal vurderes på samme måte som enhver annen.

4.2.2. Artikkel 10 omfatter informasjonskrav

Det er vanlig å skille mellom ulike aspekter av ytringsfriheten, herunder: meddelelsesfriheten, informasjonsfriheten (frihet til å motta opplysninger som andre er villige til å gi) og informasjonskrav (krav på opplysninger myndighetene ikke vil gi).

Tidligere har det vært noe uklart om artikkel 10 kun sikrer informasjonsfriheten eller om artikkel 10 også gir krav på utlevering av tilbakeholdte opplysninger (informasjonskrav). Det er nå avklart ved rettspraksis fra EMD, som blir gjennomgått nedenfor, at artikkel 10 også omfatter informasjonskrav.

Kyrre Eggen konkluderte imidlertid allerede i 2002 i sin bok "Ytringsfrihet" med at artikkel 10 gir pressen krav på utlevering av informasjon som det offentlige besitter dersom informasjonen er av allmenn interesse. Det vises her til boken side 657 flg, inntatt på side 67 flg i juridisk utdrag til tingretten:

Eggen starter på side 645 under punkt 8.3.2.1 med å gjennomgå 2 avgjørelser fra EMD (Leander og Gaskin) som gjaldt utlevering av opplysninger av privat karakter – ikke

opplysninger av allmenn interesse. Deretter, i tredje avsnitt på side 655 skriver Eggen følgende:

”I juridisk teori har mange forstått disse dommene slik at EMK art. 10 ikke gir krav på utlevering av tilbakeholdte opplysninger. Som en følge av uttalelsenes konkrete natur er det etter min mening ikke grunnlag for en slik generell slutning fra dommene. Grunnlaget for en generell slutning svekkes ytterligere fordi dommene omhandler spørsmålet om myndighetenes plikt til å utlevere informasjon av privat karakter. Dersom sakene Leander eller Gaskin hadde omhandlet utlevering av informasjon om påstått maktmisbruk av myndighetene i en sak av allmenn interesse, er det ikke gitt at EMD ville avvist informasjonskrav etter EMK art. 10. Etter mitt syn kan derfor ikke dommene forstås som prejudikater for at informasjonskrav ikke kan utledes fra EMK art. 10.”

Så går Eggen gjennom Guerra-saken, og konkluderer med følgende på side 657 tredje avsnitt:

”Personlig mener jeg det i alle fall kan utledes passiv informasjonsplikt fra EMK art. 10. For det første forutsetter EMDs uttalelse om at ” ... Article 10 guarantees not only the freedom of the press to inform the public but also the right of the public to be properly informed”, at i alle fall journalister får tilgang til informasjon det offentlige besitter. Uten slik informasjon er det vanskelig for pressen og andre media å sørge for at allmennheten blir ”properly informed”. For det andre indikerer kommisjonspraksis at det kan utledes informasjonskrav fra EMK art. 10. [Her har Eggen vist til praksis inntatt i en annen bok som er inntatt i juridisk utdrag side 50 flg.] For det tredje kan det anføres tungtveiende reelle hensyn for at bestemmelsen bør pålegge statene en viss informasjonsplikt. Da mange baserer sine meninger på den informasjonen man får meddelt gjennom mediene, vil den informasjon som mediene meddeler, være av stor betydning for meningsdannelsen blant allmennheten. At denne meningsdannelsen blir minst mulig ”styrt” av offentlige myndigheter, er en forutsetning for en reelt demokratisk beslutningsprosess. En måte å styre allmennhetens meningsdannelse på er å tilbakeholde informasjon. For å sikre et reelt demokrati, med åpen og ”fair” diskusjon, er det viktig at slikt tilbakehold av informasjon unngås. Da EMK art. 10 er en bestemmelse som har til formål å oppstille felleseuropeiske minimumskrav som bl.a. skal legge grunnlag for reelt demokratiske beslutningsprosesser, tilsier ovennevnte at bestemmelsen bør oppstille minimumskrav om offentlige myndigheters informasjonsplikt. For det fjerde taler hensynet til en reel beskyttelse av informasjonsfriheten til fordel for at det kan utledes informasjonskrav av EMK art. 10.

...

På denne bakgrunn mener jeg det er forsvarlig å konkludere med at informasjonskrav kan utledes fra EMK art. 10(1), dersom hensynet til allmennheten tilsier at den aktuelle informasjon bør være offentlig tilgjengelig. Det vil imidlertid ikke foreligge noen krenkelse av art. 10 dersom myndighetene godtgjør at EMK art. 10(2) legitimerer hemmelighold.” [Vår utheving]

Tilsvarende ble antatt i forarbeidene til den nye grunnlovsbestemmelsen, se St meld nr 26 (2003 – 2004) punkt 6.3 og Innst S nr 270 (2003-2004).

Ragna Aarli gjennomgår problemstillingen i sin bok ”Offentlig rettergang” fra 2010 på side 193 flg, inntatt på side s 74 flg i juridisk utdrag til tingretten. Fra annet avsnitt på side 194 skriver Aarli følgende:

”Spørsmålet om borgerne kan ha et informasjonskrav mot det offentlige har vært drøftet i flere saker. Den tradisjonelle innfallsvinkelen til EMD har vært at retten til å motta opplysninger ”basically” gir krav på informasjon ”others wish or may be willing to impart”. I plenumsavvisningen av Atkinsin, Crook og The Independent mot Storbritannia 1990 påpekte Kommisjonen at domstolens uttalelser om at retten til å motta informasjon bare gjelder opplysninger andre er villige til å utlevere ”may not apply with the same force in the context of court proceedings”. Kommisjonen kom til at en beslutning om å lukke dørene under forhandlingene over straffespørsmålet var en krenkelse av EMK artikkel 10, men at inngrepet var legitimt i den konkrete konteksten.

...
Inntil 2009 var det ikke klart at det kunne utledes et informasjonskrav av EMK artikkel 10. Dommen Tarsasag a Szabadsagjogokert mot Ungarn 2009 er den første avgjørelsen som uttrykkelig anerkjenner at borgerne kan ha et krav på å få utlevert informasjon fra det offentlige. ....

...
I Kenedi mot Ungarn 2009 bekreftet EMD at EMK artikkel 10 kan gi krav på å få utlevert opplysninger fra det offentlige. En historiker søkte i denne saken, i forskningsøyemed, innsyn i graderte dokumenter fra sikkerhetstjenestens virksomhet på 1960-tallet. EMD viste til Tarsasag Szabadsagjogokert-saken med følgende uttalelse:

”The Court emphasises that access to original documentary sources for legitimate historical research was an essential element of the exercise of the applicant’s right to freedom of expression.”” [Se dommens avsnitt 43 – dommen er i sin helhet inntatt på side 26 flg i juridisk utdrag til tingretten.]

EMDs avgjørelse Tarsasag vil bli nærmere gjennomgått nedenfor. Poenget med Kenedi er at den bekreftet at artikkel 10 også omfatter *informasjonskrav*.

4.2.3 EMDs avgjørelse: Tarsasag a Szabadsagjogokert mot Ungarn 2009 (Tarsasag)

Ved EMDs avgjørelse Tarsasag er det nå avklart at det å nekte pressen innsyn i dokumenter av allmenn interesse innebærer et inngrep i ytringsfriheten og må derfor oppfylle kravet om nødvendig i et demokratisk samfunn for å være lovlig. Dommen er en stadfestelse av det som tidligere har vært antatt i teorien. Dommen er inntatt på side 13 flg i juridisk utdrag til tingretten.

PST anfører i sitt støtteskriv at det som er spesielt med Tarsasag er at det ikke forelå noen hensyn mot innsyn og at saken derfor ikke har betydning for vår sak. Dette er ikke riktig. Det som var avgjørende i Tarsasag var at det gjalt en sak av *allmenn interesse* og at det var en organisasjon med samme funksjon som *pressen* som ba om innsyn. Så lenge disse to vilkårene er oppfylt vil nektelse av innsyn være et *inngrep* i artikkel 10. En annen sak er at inngrepet kan være lovlig dersom vilkårene i artikkel 10 annet ledd er oppfylt. Det er først i denne vurderingen etter annet ledd at eventuelle mothensyn skal vurderes. Videre er det slik at det heller ikke i vår sak foreligger noen reelle mothensyn, og EMD foretar alltid en konkret vurdering av om det foreligger noen reelle mothensyn. (For øvrig skal det påpekes at de mothensynene som var anført i Tarsasag var at: *”the data sought to be accessed had been*

personal, because it had contained the MP's personal details and opinions, which would enable conclusions to be drawn about his personality.”)

Tarsasag gjaldt en menneskerettsorganisasjon som var aktiv innen narkotikapolitikk, og som ba om innsyn i en klage sendt av en parlamentariker til en konstitusjonsdomstol. Klagen gjaldt tillegg til straffeloven vedrørende narkotikarelaterte lovbrudd. Organisasjonen hadde ikke krav på innsyn etter ungarsk rett, og begjæringen ble avslått av ungarske domstoler. Organisasjonen klaget til EMD, hevdet at Ungarn hadde krenket EMK artikkel 10 om ytringsfrihet, og fikk medhold av EMD.

I avgjørelsen drøfter EMD først om det foreligger et inngrep (interference) i ytringsfriheten, og uttaler følgende:

*“26. The Court has consistently recognised that the public has a right to receive information of general interest. Its case-law in this field has been developed in relation to press freedom which serves to impart information and ideas on such matters (see *Observer and Guardian v United Kingdom*, ..., and *Thorgeir Thorgeirson v Iceland*, ...). In this connection, the most careful scrutiny on the part of the Court is called for when the measures taken by the national authority are capable of discouraging the participation of the press, one of society's “watchdogs”, in the public debate on matters of legitimate public concern (see *Bladet Tromsø and Stensaas v Norway*..., and *Jersild v Denmark*...), even measures which merely make access to information more cumbersome.” [Vår understrekning]*

EMK artikkel 10 beskytter således også allmennhetens rett til å motta informasjon av allmenn interesse. Pressen er derfor gitt en særskilt beskyttelse etter artikkel 10. Inngrep i pressens rett til ytringsfrihet krever meget tungtveiende grunner, medlemsstatenes skjønnsmargin er begrenset og EMD foretar en inngående vurdering av om inngrepet er nødvendig i et demokratisk samfunn. Dette gjelder særlig der det – som i vår sak – er snakk om nasjonale myndigheter som hindrer pressen tilgang på informasjon av offentlig interesse.

EMD fastslår deretter i avsnitt 27 at menneskerettsorganisasjonen nyter tilsvarende vern etter artikkel 10 som pressen, da organisasjonen har en tilsvarende rolle som pressen i å være ”offentlig vaktbikkje” og å bidra til en opplyst offentlig debatt. EMD uttaler videre:

“28. The subject matter of the instant dispute was the constitutionality of criminal legislation concerning drug-related offences. In the Court's view, the submission of an application for an a posteriori abstract review of this legislation, especially by a Member of Parliament, undoubtedly constituted a matter of public interest. Consequently, the Court finds that the applicant was involved in the legitimate gathering of information on a matter of public importance. It observes that the authorities interfered in the preparatory stage of this process by creating an administrative obstacle. The Constitutional Court's monopoly of information thus amounted to a form of censorship. Furthermore, given that the applicant's intention was to impart to the public the information gathered from the constitutional complaint in question, and thereby to contribute to the public debate concerning legislation on drug-related offences, its right to impart information was clearly impaired.” [Vår understrekning]

EMD fastslår således at saken gjelder innhenting av informasjon i en sak av allmenn interesse, at organisasjonens intensjon var å gi allmennheten tilgang på informasjonen og således bidra til en debatt av allmenn interesse. Myndighetenes nektelse av å gi innsyn i den informasjonen de hadde monopol på innebar en slags sensur av den offentlige debatt og et klart inngrep i retten til å formidle informasjon av offentlig interesse.

Deretter konkluderer EMD med at det foreligger et *inngrep* i ytringsfriheten.

EMD går så over til å drøfte om inngrepet tilfredsstillende kravet om ”*nødvendig i et demokratisk samfunn*”:

“35. The Court recalls at the outset that “Article 10 does not ... confer on the individual a right of access to a register containing information on his personal position, nor does it embody an obligation on the Government to impart such information to the individual” (Leander v. Sweden, 26 March 1987, § 74 in fine, Series A no. 116) and that “it is difficult to derive from the Convention a general right of access to administrative data and documents” (Loiseau v. France (dec.), no. 46809/99, ECHR 2003-XII (extracts)). Nevertheless, the Court has recently advanced towards a broader interpretation of the notion of “freedom to receive information” (see Sdružení Jihočeské Matky c. la République tchèque (dec.), no. 19101/03, 10 July 2006) and thereby towards the recognition of a right of access to information.”

EMD innleder her med å vise til en eldre avgjørelse som legger til grunn at artikkel 10 ikke gir *enkeltpersoner* tilgang til registre med informasjon av privat karakter, samt en eldre avgjørelse som sier at det er vanskelig å utlede en *generell* rett til tilgang til informasjon. Deretter understreker EMD imidlertid at det har skjedd en utvikling fra informasjonsfrihet til *informasjonskrav*. Så uttaler EMD:

“36. In any event, the Court notes that “the right to freedom to receive information basically prohibits a Government from restricting a person from receiving information that others wish or may be willing to impart to him” (Leander...). It considers that the present case essentially concerns an interference – by virtue of the censorial power of an information monopoly – with the exercise of the functions of a social watchdog, like the press, rather than a denial of a general right of access to official documents. In this connection, a comparison can be drawn with the Court's previous concerns that preliminary obstacles created by the authorities in the way of press functions call for the most careful scrutiny (see Chauvy and Others v France, ...). Moreover, the State's obligations in matters of freedom of the press include the elimination of barriers to the exercise of press functions where, in issues of public interest, such barriers exist solely because of an information monopoly held by the authorities. The Court notes at this juncture that the information sought by the applicant in the present case was ready and available (see, a contrario, Guerra and Others v Italy, ...) and did not require the collection of any data by the Government. Therefore, the Court considers that the State had an obligation not to impede the flow of information sought by the applicant.

Retten understreker her at saken gjelder et inngrep i utøvelsen av rollen som *offentlig vaktbikkje* – lik *pressens* rolle – i motsetning til et avslag på en *generell* rett til tilgang til dokumenter. Videre, at saken kan sammenlignes med tidligere praksis fra EMD der pressen hindres tilgang til informasjon fra myndighetene og at slike saker medfører intens

domstolsprøvelse og liten skjønnsmargin for den enkelte medlemsstat. EMD viser dessuten til at statens forpliktelser - når det gjelder pressens ytringsfrihet – inkluderer det å fjerne hindringer for utøvelse av pressens rolle i saker av allmenn interesse der slike hindringer eksisterer utelukkende på grunn myndighetenes ”monopol” på informasjonen. I tillegg påpeker EMD at informasjonen forelå og at det ikke var nødvendig å innsamle informasjonen på noe måte, slik det har vært i andre avgjørelser for EMD. Deretter uttaler EMD:

38. The Court considers that obstacles created in order to hinder access to information of public interest may discourage those working in the media or related fields from pursuing such matters. As a result, they may no longer be able to play their vital role as “public watchdogs” and their ability to provide accurate and reliable information may be adversely affected (...).”[Vår understrekning]

Det understrekes således at dersom pressen hindres fra å få tilgang til informasjon av allmenn interesse, vil det kunne føre til at pressen ikke forfølger slike saker og dermed ikke får mulighet til å utøve sin avgjørende rolle som offentlig vaktbikkje. Dette vil få alvorlige konsekvenser for muligheten til å gi allmennheten korrekt og troverdig informasjon.

På denne bakgrunn kommer EMD til at nektelsen av å gi tilgang til dokumentene er i strid med nødvendighetskravet og at det derfor foreligger brudd på bestemmelsen om ytringsfrihet.

Tarsasag er således på mange måter parallell med nærværende sak, men med den forskjell at det i nærværende sak foreligger enda større grunn til at avslag på tilgang til lydbåndopptakene er i strid med artikkel 10:

- Også nærværende sak gjelder mulighetene for å utøve den avgjørende rollen som offentlig vaktbikkje. I tillegg gjelder nærværende sak pressen direkte, og ikke bare ett presseorgan, men et samlet pressekorps.
- Også i nærværende sak er det snakk om forhold av allmenn interesse. I tillegg gjelder nærværende sak en sak med enda større allmenn interesse. Det vises til det som er sagt foran under punkt 2 om sakens særskilt store allmenne interesse. Den angår de verdier vår rettsstat bygger på og går helt i kjernen av det som er pressens viktigste oppgave – nemlig å kontrollere at myndighetene ikke misbruker den myndighet de er tildelt.
- Hensikten er også i nærværende sak å samle inn informasjon av stor offentlig interesse for å bidra til en opplyst offentlig debatt.
- Også i nærværende sak gjelder det informasjon myndighetene har ”monopol” på.
- Heller ikke i nærværende sak foreligger det noen beskyttelsesverdig grunn for ikke å gi pressen tilgang, se nærmer om dette nedenfor under punkt 5 for det som gjelder opptak fra åpne dører og under punkt 6 for det som gjelder opptak fra lukkede dører.
- Også i nærværende sak medfører myndighetenes nektelse av tilgang til informasjonen at pressen hindres i å utøve sin kontrollfunksjon, fordi pressen nektes å undersøke grunnlaget for de avgjørelser som er og blir fattet av PST, retten og kommisjonen.

- Også i nærværende sak dreier det seg om informasjon som foreligger uten å måtte samles inn på noen måte, og i nærværende sak er dessuten allmennhetens informasjonsbehov selve begrunnelsen for bevaring av informasjonen.
- I tillegg gjelder for nærværende sak at det dreier seg om det grunnleggende prinsippet om offentlighet i rettspleien.

Retten er således forpliktet til å prøve om PSTs avslag på pressens begjæring om tilgang til lydbåndopptakene tilfredsstillende kravene i artikkel 10 annet ledd. PSTs avslag er et inngrep etter artikkel 10 som må tilfredsstillende kravet om ”nødvendig i et demokratisk samfunn” for å være lovlig. Slik pressen ser det, er nødvendighetskravet åpenbart ikke oppfylt i nærværende sak, hverken for den del av opptakene som gjelder åpne dører eller den del som gjelder lukkede dører, jfr punkt 5 og 6 nedenfor. Heller ikke kravet om legitimt formål er oppfylt.

4.3. Straffeprosessloven § 28

EMK artikkel 10 gir pressen krav på innsyn i lydopptakene. Tingretten har valgt å løse dette ved å fastslå at stpl § 28 – med støtte av EMK artikkel 10 og rettspraksis fra EMD (Tarsasag og Kenedi) – ikke er en skranke/forbud, men åpner for å gi tilgang til lydopptakene.

Pressen er enig med tingretten i at stpl § 28 ikke er noen rettslig skranke mot å gi innsyn og at innsyn kan gis etter bestemmelsen. Dette følger både av forarbeidene og kommentarutgaven til straffeprosessloven. Av forarbeidene fremgår det klart at § 28 kun er en minimumsregel. Videre understreker forarbeidene viktigheten av å gi pressen innsyn utover det som følger av minimumsbestemmelsen.

I Ot prp nr 35 (1978-1979) på side 107 står det følgende:

”Med forbehold for unntaksbestemmelsene i annet og tredje ledd er § 28 ikke til hinder for at også andre gis adgang til dokumentene, f.eks. pressen.” [Vår understrekning]

I Innst O nr 37 (1980-81) på side 14 står det følgende:

”Komiteen vil streke under at pressa og NRK spelar ei stor rolle når det gjeld informasjon om straffesaker: det er viktig at omtala er seriøs og korrekt. Retten til dokumentasjon bør derfor ikkje vere for snever. ... Komiteen vil elles peike på at paragraf 28 er ein ”minimumsregel”. Med atterhald for unntaka i andre og tredje leden er det ikkje noko til hinder for at politiet gir utskrifter i større grad enn første leden bestemmer, t.d. til pressa.” [Vår understrekning]

I kommentarutgaven til Bjerke og Keiserud, 2001, 3. utg., står det følgende på side 100 og 109:

”Reglene i § 28 (...) innebærer ikke noe forbud mot at dokumentene blir utlevert til en som har en saklig, men ikke rettslig interesse i å få gjøre seg kjent med innholdet. Men i disse tilfellene vil det være mest nærliggende at spørsmålet om innsyn blir løst på grunnlag av reglene i påtaleinstruksens § 4-2...”

”Dersom den som ber om utskrift ikke pretenderer å ha en rett til utskrift, vil et avslag på en slik anmodning neppe kunne kreves overprøvd av retten, jf Ot.prp. nr. 35 (1978 – 79) s. 107 – 108. Spørsmålet må imidlertid anses tvilsomt. Også retten må kunne gi utskrift ut over det som følger av lovens regler, og det naturlige burde være at et avslag på begjæring om utskrift vil kunne kreves overprøvd av retten uansett grunnlaget for avslaget.”

(Hele kommentaren til § 28 er tatt inn på side 56 flg i juridisk utdrag.) I nærværende sak foreligger det ikke bare en rett til å gi innsyn i opptakene etter § 28, men også en plikt, jf EMK artikkel 10.

Dersom lagmannsretten skulle komme til at stpl § 28 (eller eventuelt andre lovbestemmelser) skulle medføre et forbud mot å gi innsyn i lydopptakene, følger det av menneskerettslovens § 3 at artikkel 10 må gå foran.

Som eksempel på dette kan det vises til Rt 2003 s 593 (Valebrokk-kjennelsen) inntatt på side 34 flg i juridisk utdrag til tingretten. I den saken hadde sjefsredaktøren i TV2 uten samtykke offentliggjort filmopptak av en domfelt i rettssalen etter at dom var avsagt og retten hevet. Saken gjaldt spørsmålet om domstoloven § 198 tredje ledd 2. straffalternativ, jf § 131a første ledd 2. punktum var overtrådt. Høyesterett kom til at domstoloven § 198 tredje ledd 2. straffalternativ, jf § 131a første ledd 2. punktum isolert sett var overtrådt. Da filmopptakene belyste vesentlige sider av straffesaken mot domfelte, fant imidlertid Høyesterett at offentliggjøringen var vernet av EMK art 10. Høyesterett uttalte i avsnitt 45 og 46 følgende:

”Beskyttelse av domfelte mot fotografering i slike situasjoner er i kjerneområdet for personvernet etter bestemmelsene. Jeg kan da vanskelig se at bestemmelsene kan tolkes innskrenkende ut fra en alminnelig rettsstridsreservasjon. Jeg går imidlertid ikke nærmere inn på dette. EMK artikkel 10 går her uansett lenger i å begrense anvendelsesområdet for § 198 tredje ledd, jf. § 131a første ledd annet punktum.

Spørsmålet blir om inkorporeringen av bestemmelsene om rett til ytringsfrihet i EMK artikkel 10 og menneskerettsloven § 3 som bestemmer at inkorporerte konvensjoner og protokoller i tilfelle motstrid går foran bestemmelser i annen lovgivning, medfører at domstoloven § 198 tredje ledd, jf. § 131a første ledd annet punktum likevel ikke får anvendelse i dette tilfellet.”

Høyesterett fant således i denne konkrete saken at det forelå motstrid mellom domstolslovens fotoforbud og EMK artikkel 10, og at artikkel 10 derfor måtte gå foran. Tilsvarende må gjelde for vår sak dersom lagmannsretten skulle komme til at stpl § 28 (eller eventuelt andre bestemmelser) skulle medføre et forbud mot å gi pressen innsyn i lydopptakene.

5. Opptakene fra åpne dører

Når det gjelder opptakene fra åpne dører, må det være åpenbart at nødvendighetskravet i EMK artikkel 10 ikke er oppfylt. Det foreligger ingen begrunnelse for ikke å gi innsyn.

Det bemerkes her at PST i sitt avslag av 4. mars 2011 valgte helt å neglisjere denne del av innsynsbejæringen til tross for at pressen uttrykkelig særskilt bejærte tilgang til denne del av opptakene. Som redegjort for over i punkt 3 bygget hele PSTs begrunnelse på at materialet var gradert.

PST har tidligere anført at innsyn i det som gikk for åpne dører ville kunne gi et skjevt bilde av det som foregikk under forhandlingen. Pressen er enig med tingretten i at dette ikke er et

relevant argument. Bildet blir ikke mer skjevt enn det var i 1985, og vårt rettsystem bygger på full anledning til delvis lukkede dører. Konsekvensen av PSTs synspunkt skulle bli at det kun var anledning til enten helt åpne dører eller helt lukkede. Pressen har dessuten rettsboken der det fremgår hvilke deler av forhandlingene som ble gjort for lukkede og for åpne dører, slik at pressen selv har oversikt dette.

PST synes nå å anføre at også de deler av opptakene som ble gjort fra åpne dører skal være omfattet av diverse generelle regler om taushetsplikt. Dette kan ikke være riktig. Det gjaldt ingen taushetsplikt for de opplysningene som fremkom under hovedforhandlingens åpne deler i 1985, og det gjelder heller ikke i dag, verken for domstolen, de tilstedeværende eller politi/påtalemyndighet.

Ingen av de bestemmelsene PST har vist til, hjemler en generell taushetsplikt for straffesaksdokumenter. En annen sak er at enkeltopplysninger i straffesaksdokumenter kan være underlagt taushetsplikt under etterforskningen, men dette gjelder imidlertid ikke når sakens hovedforhandling starter og for de opplysninger som der fremkommer for åpen rett.

Det skal her vises prinsippet om offentlighet i rettspleien. Enhver har en grunnlovfestet rett til å være tilstede ved rettsmøter, og det påligger selvsagt ikke de tilstedeværende taushetsplikt vedrørende de opplysninger som fremkommer under forhandlingenes åpne deler. Det foreligger derimot referatrett, jfr domstolslovens § 124, og denne referatretten er ikke tidsbegrenset. Det foreligger også referatrett fra rettsmøter for lukkede dører, med mindre retten har nedlagt forbud mot referat etter dl § 129 eller retten har pålagt de tilstedeværende hemmelighold etter dl § 128.

Dersom synspunktet til PST om at opplysninger fremkommet i åpen rett etter en viss tid plutselig skulle være taushetsbelagt, ville det ikke være anledning til å praktisere meroffentlighet slik det i forarbeidene er forutsatt gjort i forhold til pressen (se punkt 4.3 over). Det ville heller ikke vært anledning til å praktisere meroffentlighet slik det for dommer eldre enn 5 år uttrykkelig er forutsatt, blant annet i en rapport fra oktober 2010 fra Domstolsadministrasjonen (arbeidsgruppe nedsatt i samråd med Justisdepartementet med representanter fra tingretten, lagmannsretten, Høyesterett og Domstolsadministrasjonen for gjennomgang av reglene om offentlighet i rettspleien), der det på side 51 uttales følgende:

”Etter arbeidsgruppens oppfatning vil imidlertid kombinasjonen av en hovedregel om at innsyn ikke kan kreves i avgjørelser som er eldre enn fem år og den foreslåtte kodifiseringen av meroffentlighetsprinsippet i en ny § 124a i domstoloven gi en god løsning. Ingen vil ha rettskrav på innsyn i avgjørelser eldre enn fem år, og dette sikrer personvern hensynene. Samtidig vil meroffentlighetsprinsippet medføre at det gis innsyn i eldre avgjørelser når det foreligger saklig grunn, og dette vil normalt være tilfellet når pressen ber om innsyn i en avgjørelse. Etter arbeidsgruppens oppfatning må det legges til grunn at en innsynsforespørsel fra pressen normalt er saklig begrunnet. Domstolene bør være tilbakeholdne med å overprøve pressens egne vurderinger på dette punktet, og det bør foreligge klare holdepunkter dersom man skal komme til at det ikke foreligger saklig grunn.” [Vår understrekning]

Rapporten er utlagt på følgende nettside:

http://www.domstol.no/upload/Internett_fillister/Da/Publikasjoner/Rapporter/Delrevisjon%20av%20reglene%20om%20offentlighet%20i%20rettspleien.pdf

Prinsippet om at det som fremkommer under rettsforhandlingene ikke er undergitt taushetsplikt er også uttrykkelig inntatt i dl § 63 a) 3. ledd. I forarbeidene, Ot.prp.nr.55 (1997-1998), til denne bestemmelsen uttales det:

”§ 63 a [før tilføyelsen i 3. ledd] må antakelig også forstås slik at det som fremkommer i rettsavgjørelser og rettsmøter, aldri er underlagt taushetsplikt etter § 63 a. Slik taushetsplikt ville være lite forenlig med offentlighetsprinsippet i rettergangen, jf forslaget § 124 første ledd. De begrensningene som bør tillates i offentlighetsprinsippet, gjennomføres først og fremst ved reglene om lukkede dører, forbud mot offentlig gjengivelse samt i visse tilfeller ved begrensinger i adgangen til å få utskrift av rettsavgjørelser. Bare helt unntaksvis bør egentlig taushetsplikt pålegges for det som kommer frem i rettsmøter og rettsavgjørelser, sml domstoloven § 130 (forslagets § 128), tvistemålsloven §§ 204 flg og straffeprosessloven §§ 117 flg.

For å gjøre det helt klart at taushetsplikt etter domstoloven § 63 a ikke gjelder for noe som er fremkommet i et rettsmøte eller en rettsavgjørelse, foreslås dette sagt i et nytt tredje ledd i § 63 a, jf om dette også foran under punkt 4.1.” [Vår understrekning]

DI § 63 a) 3. ledd i seg selv tilstrekkelig til å konstatere at opptakene fra den åpne delen kan utleveres uten hinder av taushetsbestemmelser. Opptakene er gjort av domstolen, og det at de rent fysisk har vært oppbevart hos PST kan ikke ha betydning i denne sammenheng.

Videre skal det påpekes at det ikke foreligger noen berettiget interesse som kan begrunne taushetsplikt for denne del av opptakene. Treholt har gitt sitt samtykke til at pressen gis tilgang til lydopptakene.

Under enhver omstendighet vil ikke nødvendighetskravet i EMK artikkel 10 være oppfylt ved en henvisning til en rekke formelle taushetsbestemmelser. Retten må etter artikkel 10 foreta en konkret vurdering av om det reelt sett foreligger et tvingende samfunnsmessig behov for å nekte innsyn i denne saken. I tillegg må begrunnelsen for å nekte innsyn være forankret i ett av de uttømmende angitte formålende i artikkel 10 annet ledd. Det er åpenbart at ingen av disse to vilkårene er oppfylt for det som gikk for åpne dører.

6. Opptak fra lukkede dører – pressens anke

Pressen anfører prinsipalt at pressen må gis tilgang til også den del av lydopptakene som er gjort fra lukkede dører uten at materialet formelt sett må avgraderes først. Det anføres med andre ord at retten ikke er bundet av at materialet formelt sett er gradert og at innsyn må gis uavhengig av graderingen.

Slik pressen ser det, følger det både av EMK artikkel 10 og av stpl § 28 at retten ikke er bundet av graderingen, se nedenfor under henholdsvis punkt 6.1. og 6.2. I punkt 6.3. og punkt 6.4 (pengebeviset) blir det gjennomgått hvorfor det i dag ikke foreligger noe grunnlag for gradering/hemmelighold.

Innledningsvis skal det påpekes at det følger av sikkerhetslovens § 11 at graderingen ”HEMMELIG” utelukkende kan brukes dersom:

”det alvorlig kan skade Norges eller dets alliertes sikkerhet, forholdet til fremmede makter eller andre vitale nasjonale sikkerhetsinteresser om informasjonen blir kjent for uvedkommende” [Vår utheving]

Det må være åpenbart at lydopptakene er gradert i større grad enn det denne bestemmelsen tillater.

6.1. Retten ikke bundet av graderingen – EMK artikkel 10

Adgangen til å nekte innsyn etter EMK artikkel 10 er avhengig av innholdet i de opplysninger det nektes innsyn i - ikke om opptakene formelt sett er gradert eller ikke. Dersom innholdet er av en slik karakter at det ikke foreligger noe grunn for hemmelighold, kan innsyn ikke avslås med den begrunnelse at innholdet formelt sett er gradert.

Det at myndighetene har gitt opptakene graderingen ”HEMMELIG” oppfyller i seg selv selvfølgelig ikke nødvendighetskravet i art 10. Retten må – på samme måte som EMD ville gjort - utfra en gjennomgang av det faktiske innholdet i opptakene vurdere om nødvendighetskravet i denne konkrete saken er oppfylt.

PST har så langt i prosessen ikke på noe tidspunkt gitt en begrunnelse som oppfyller vilkårene i artikkel 10 annet ledd, verken mht et legitimt formål eller mht nødvendighetskravet. PST har som nevnt ikke gitt noen begrunnelse for hvorfor det i dag er nødvendig å nekte innsyn. Så langt pressen kan se, er nektelsen av innsyn ikke begrunnet i hensynet til rikets sikkerhet.

Vurderingstema for retten er om det i dag er nødvendig i et demokratisk samfunn å nekte innsyn.

Nødvendighetskravet er kun oppfylt dersom begrunnelsen er *relevant, tilfredsstillende og proporsjonal* i forhold til inngrepets generelle og konkrete virkninger på ytringsfriheten. PSTs tidligere anførte begrunnelse om at det er et omfattende og tidkrevende arbeid, at det er lagmannsrettens ansvar, at kommisjonen arbeider med saken, er verken relevant, tilfredsstillende eller proporsjonal, og oppfyller heller ikke kravet om legitimt formål. At lagmannsretten ilar de tilstedeværende et midlertidig taushetspålegg i rettsforhandlingene for over 26 år siden, er heller ikke relevant.

6.2. Retten ikke bundet av graderingen – stpl § 28

Selv om det ikke er nødvendig, fordi retten etter EMK artikkel 10 er forpliktet til å foreta en vurdering av det faktiske innholdet i opptakene uavhengig av formell gradering, vil pressen under dette punktet vise at retten heller ikke etter straffeprosesslovens system er bundet av den formelle graderingen. Stpl § 28 tredje ledd første punktum lyder som følger:

”Utskrift skal nektes når det av hensyn til rikets sikkerhet eller forhold til fremmed stat ville være betenkelig å gi utskrift, ...”

I kommentarutgaven til Bjerke og Keiserud står det på side 109 følgende om denne bestemmelsen:

”Det avgjørende er om det av hensyn til rikets sikkerhet eller forhold til fremmed stat ville være betenkelig å gi utskrift. Et viktig moment i denne vurderingen vil være om dokumentet er gradert i medhold av sikkerhetsloven 20. mars 1998 nr 10 § 11 (...). Men retten vil ikke være bundet av en foretatt gradering, på samme måte som retten vil kunne nekte utskrift i medhold av første alternativ i tredje ledd selv om dokumentet ikke er gradert.” [Vår understrekning]

Retten er således heller ikke etter straffeprosesslovens system bundet av den formelle graderingen, men må foreta en vurdering utfra innholdet i lydopptakene.

Tilsvarende må gjelde i forhold til det midlertidige taushetspålegget lagmannsretten påla de tilstedeværende for over 26 år siden. Det er her snakk om taushetsplikt ”*inntil videre*” jfr rettsboken s 48 og 206. Lagmannsretten har således selv forutsatt at pålegget kun skal være midlertidig, jfr også begrunnelsen for oppbevaringen av opptakene – hensynet til allmennhetens innsyn i historiske hendelser. Lagmannsretten har med andre ord selv forutsatt at taushetspålegget opphører når det ikke lengre foreligger saklig grunn til å beskytte innholdet av dem. Slik pressen ser det, foreligger det åpenbart ingen grunn til å beskytte innholdet av lydopptakene i dag, se punkt 6.3.

For ordens skyld skal det påpekes at bestemmelsen i stpl § 28, 3. ledd, 2. punktum: ”*Overfor andre enn partene gjelder det samme når retten har gitt pålegg om hemmelighold*”, ikke kan endre dette. Denne bestemmelsen må leses i sammenheng med § 28, 3. ledd *første punktum*, slik at første punktum uttømmende regulerer de tilfeller der det er hensynet til rikets sikkerhet som begrunnet pålegg om hemmelighold. Bestemmelsen kan uansett ikke være ment å regulere et slikt tilfelle med midlertidig pålegg om hemmelighold overfor de tilstedeværende i en rettsforhandling for over 26 år siden – en sak som nå har fornyet allmenn interesse og der dommen i sin helhet er avgradert.

Under enhver omstendighet må lagmannsretten nå kunne oppheve pålegget.

6.3. Åpenbart ikke lengre grunnlag for gradering/hemmelighold

Sikkerhetsloven skal beskytte vitale nasjonale sikkerhetsinteresser. Slik tingretten også gir uttrykk for, må det være klart at lydopptakene ikke inneholder opplysninger av en slik karakter at det i dag vil kunne skade vitale nasjonale sikkerhetsinteresser om opplysningene kom ut:

Det er snakk om lydopptak som er over 26 år gamle. De forhold som begrunnet hemmelighold foreligger ikke lengre.

Dommen er i sin helhet avgradert, også den del av dommen som var så hemmelig at det ikke en gang ble tillatt opptak.

Det følger av sikkerhetsloven § 11 tredje ledd at hovedregelen er at gradert materiale rutinemessig avgraderes etter 30 år, nettopp fordi så gamle opplysninger ikke vil være sikkerhetsmessig sensitive lengre:

”Sikkerhetsgradering skal ikke gis virkning for lengre tid enn det som er strengt nødvendig, og graderingen skal senest bortfalle etter 30 år.”

Rettsboken viser at retten allerede i 1985 gikk langt i å lukke dørene, og at det allerede den gang var tvil om opplysningene var av betydning for Norges sikkerhet. Som illustrasjon kan det vises til kjennelse om lukking av dørene inntatt i rettsboken på side 38 flg (juridisk utdrag side 77 flg), der det i siste avsnitt på side 39 står følgende:

”De sakkyndige har angitt at Holst-dokumentene, ..., neppe lenger inneholder opplysninger som det av hensyn til Norges sikkerhet er nødvendig ikke blir kjent. De sakkyndige har imidlertid understreket at det vil kunne skade Norges forhold til fremmede land om det blir kjent hvilke diskresjons-brudd som kan være begått. Retten er enig i dette. Vedrørende tiltalepunkter som berører militære sikkerhetsspørsmål, er det for retten ikke klarlagt om opplysningens pr. i dag er så kjent at det ikke vil skade Norges sikkerhet om dokumentenes innhold kom ut. En klargjøring av dette ville blant annet måtte innebære at den vitneførsel retten nå skal ta stilling til om skal skje for lukkede dører, faktisk var gjennomført. ... Retten tilføyer at uansett om innholdet av dokumentene i dag er kjent, vil det kunne skade norske interesser om det ble klarlagt hvilke diskresjonsbrudd som kan være begått. ”

Som vi ser her har retten – naturlig nok – lagt til grunn et slags ”føre var”-prinsipp. I tillegg må det være åpenbart at hverken eventuelle militære hemmeligheter fra 26 år tilbake eller ”diskresjonsbrudd” knyttet til en offentlig dom fra 26 år tilbake, i dag kan skade forholdet til fremmede makter eller andre vitale nasjonale sikkerhetsinteresser.

Videre skal det vises til kjennelse om lukkede dører inntatt på side 75 og 76 i rettsboken (side 83 og 84 i juridisk utdrag). Nederst på side 76 fremgår det at også selve kjennelsen ble lest opp for lukkede dører ”idet premissene inneholder noen opplysninger som ikke bør gjøres kjent av hensyn til Norges forhold til fremmed stat, jfr blant annet opplysningene om vitnet nr 41”. Det eneste som er opplyst i kjennelsen om vitne nr 41 er: ”Vitnet nr. 41, Knut Ringstad, skal forklare seg om et vervingsforsøk han ble utsatt for fra russerne i 1971. Forklaringen vil også gjelde hans samarbeid med politiet i den forbindelse.” Dette illustrerer også at retten gikk langt i å lukke dørene, og at det åpenbart ikke lengre foreligger grunnlag for hemmelighold.

Videre er det slik at mye av det som ble ført for lukkede dører i lagmannsretten i 1985, allerede i 1986 – under bevisopptak for Høyesterett – ble ført for åpne dører. Det vises i denne forbindelse til oppslag i VG onsdag 15. januar 1986, inntatt på side 100 i juridisk utdrag. VG refererer fra rettsforhandlingene dagen før:

”Retten antar at det i en sak som dette egentlig er innlysende at det skjer telefonkontroll og at det neppe representerer noen skade for Overvåkningspolitiets fremtidlige arbeid at det for åpne dører gis opplysninger om dette ... Byrettsdommer Lund er også enig i at opplysninger om ransaker hjemme hos Arne Treholt i Oscars gate i Oslo 17. mai 1983 og 22. august 1983 kan behandles for åpne dører.” [Vår understrekning]

I VG tirsdag 4. februar 1986, inntatt på side 101 i juridisk utdrag, fremgår det at polititjenestemennene Hansen og Solemsjø forklarer seg (blant annet om pengebeviset) for åpne dører med pressen tilstede. Den eneste begrensningen er at pressen er pålagt ikke å identifisere polititjenestemennene. Polititjenestemennene er fullt ut identifisert i dag, både i media og kommisjonens siste avgjørelse, og har også selv stått frem i media.

Når det gjelder de taushetsbestemmelsene PST har vist til, vises det til redegjørelsen over under punkt 5. Heller ikke for den del av opptakene som gjelder lukkede dører foreligger det noen berettiget interesse som kan begrunne taushetsplikt. Opptak fra sakens profesjonelle

aktører og forklaringer fra polititjenestemenn om etterforskningen i etterkrigshistoriens mest omtalte og omdiskuterte straffesak der kontrollhensynet er mer aktuelt enn noen gang, kan ikke unntas offentlighet av hensyn til de som utøver makt på vegne av samfunnet.

6.4. Spesielt om Pengebeviset

Pressen har bedt om særskilt tilgang til denne del av opptakene, både fremleggelsen av pengebeviset, polititjenestemennenes forklaringer i tilknytning til pengebeviset og husransakelsene, samt domsopplesningen vedrørende pengebeviset. Det er antagelig snakk om lydopptak på i underkant av en time. Advokat Harald Stabell opplyste i NRKs brennpunktdokumentar, "Dommen over dommen" fra 2006, som ligger på NRK.no på følgende adresse: <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/163995/>, at polititjenestemennenes forklaringer ikke var på mer enn ca 40 minutter.

I alle fall for denne del av lydopptakene fra lukkede dører må retten kunne gi pressen direkte tilgang. Polititjenestemennene har allerede forklart seg for åpne dører om dette, jfr redegjørelsen over om bevisopptak for Høyesterett i 1986. Denne del av dommen er for lengst avgradert, og det må være åpenbart at det ikke foreligger noe beskyttelsesverdig grunn for å nekte innsyn i disse delene av lydopptakene.

Pengebeviset har stor allmenn interesse, både fordi det er en sentral del av dommen mot Treholt og den mest omstridte delen av dommen. Det er stilt spørsmål ved pengebeviset helt siden saken ble anket i 1986, og nå sist ved påstander om bevisforfalskning fra politiet i boken "Forfalskningen". Videre er det slik at den manglende åpenhet og direkte muntlig kontradiksjon i tilknytning til kommisjonens arbeid og sakkyndigrapportene knyttet til Fornebu-bildet ytterligere forsterker behovet for åpenhet. Det er viktig for publikums tillit til rettsystemet at behandlingen av pengebeviset i retten i 1985 ikke hemmeligholdes.

Også domsopplesningen av pengebeviset er sentralt. Førstelagmann Rynning mente slike opptak ble gjort, se hennes uttalelser i "Dommen over dommen". Det er reist spørsmål om hva som stod i originaldommen mht hvilke valører pengebeviset inneholdt. Man har angivelig ikke funnet noen undertegnet originaldom, men forskjellige skriftlige dokumenter som alle utgir seg for å være originaldommen. Videre er det foretatt rettelser med korrekturlakk på deler av dommen som omhandler valørene, og dommens angivelser av valørene stemmer angivelig ikke med polititjenestemennenes forklaringer i retten.

7. Pressens subsidiære påstand

Pressens subsidiære påstand er at PSTs anke forkastes. Under denne subsidiære påstanden er pressen enig med tingretten i at det følger av forskrift om informasjonssikkerhet § 2-13 at PST har en *ubetinget plikt* til - uten ugrunnet opphold - å oversende lydopptakene til lagmannsretten, samt at PST har brutt denne plikten. Pressen er enig med tingretten i at det er lagmannsretten som er "utsteder" og ingen annen instans, jfr også forskriftens § 2-11. Lagmannsretten besluttet både å foreta lydopptakene og å beholde lydopptakene. Lagmannsretten bestemte suverent hva som skulle gå for åpne dører og hva som skulle gå for lukkede dører.

At det er lagmannsretten som ene og alene er utsteder er også Justisdepartementets klare oppfatning. Justisdepartementet skriver i brev til PST datert 2. august 2007 (inntatt som bilag 25 til pressens begjæring til tingretten) følgende:

"I den videre håndteringen av saken finner en for øvrig grunn til å minne PST om hva departementet har uttalt om dette spørsmålet i brev til PST av 14. desember 2006, der det heter:

"Begjæring om nedgradering reguleres derimot av sikkerhetsloven med tilhørende forskrift om informasjonssikkerhet. Ifølge forskriften § 2-11 omgraderes gradert informasjon av den virksomhet som har utstedt informasjonen, av virksomhet overordnet denne eller av NSM. I nærværende sak må lagmannsretten anses som utstedende myndighet. Siden begjæringen er fremsatt overfor PST, fremgår det av forskriften § 2-13 at PST må henvende seg til utsteder for vurdering av nedgradering."

På denne bakgrunn er PST ikke rette instans til å vurdere nedgradering, med den følge at saken heller ikke kan være gjenstand for klagebehandling i Justisdepartementet. " [Vår understrekning]

Under punkt 8 i PSTs støtteskriv skriver PST: "Tingretten skriver: "Hadde lagmannsretten besluttet mer åpne dører, ville POT ikke kunne motsatt seg dette." Etter vår vurdering er det ikke grunnlag for en slik slutning."

Slik pressen ser det, er denne uttalelsen urovekkende. Vårt rettsystem bygger på det selvsagte prinsipp at retten selv suverent bestemmer hvilke deler av forhandlingene som skal gå for lukkede dører og hvilke deler som skal gå for åpne dører. (Rettsboken viser da også at lagmannsretten ikke alltid godtok påtalemyndighetens påstand om lukkede dører.) Retten har videre etter stpl § 118 annet ledd full kompetanse til å bestemme at vitneforklaring skal gis selv om det vil krenke lovbestemt taushetsplikt. En annen sak er at retten etter stpl § 117 ikke kan ta imot vitneforklaring om noe som holdes hemmelig av hensyn til rikets sikkerhet, hvis ikke Kongen gir tillatelse, og slik forklaring skal som hovedregel gå for lukkede dører og med pålegg om taushetsplikt. Også i disse tilfellene er det imidlertid retten som suverent bestemmer, jfr blant annet note 710 på Gyldendal rettsdata:

"Avgjørende for bevisforbudet er imidlertid hvorvidt opplysningene faktisk er gjenstand for hemmeligholdelse. At dokumenter vedrørende forholdet er gradert, betyr i seg selv nødvendigvis ikke at opplysningene holdes hemmelig. Men en gradering gir gjerne uttrykk for myndighetenes egen oppfatning av hemmeligholdsspørsmålet, og dette kan gi en viss veiledning. Men det er til syvende og sist retten som avgjør om bevisforbudet gjelder." [Vår understrekning]

Det er som nevnt slik at det som fremkommer i rettsmøte i utgangspunktet er offentlig, jfr prinsippet om referatadgang i dl § 124. Det er ikke slik at den som PST mener er eier eller utsteder av informasjonen har krav på å bestemme om opplysningene fortsatt skal være hemmelige. Det er retten som suverent bestemmer dette, og retten må i så fall nedlegge påbud om hemmelighold etter dl § 129.

PST skiller mellom det PST kaller "formell" avgradering og "reell" avgradering. Forskriftens § 2-13 har selvsagt intet slikt skille: Det er utsteder som skal foreta avgraderingen. Når PST uttaler at det er "lagmannsretten som er den rette til eventuelt å beslutte formell avgradering

av lydbåndopptakene”, og at det var lagmannsretten som foretok ”den formelle beslutningen” om å avgradere dommen, synes det nærmest som om PST mener at lagmannsretten ikke har noe bestemmende myndighet, men kun er et sandpårstrøingsorgan. Også dette er urovekkende.

Det kan ikke være slik som PST hevder, at enhver kilde til informasjon fremkommet under rettsmøte er å betrakte som utsteder. Det harmonerer ikke med bestemmelsene i forskriften (blant annet §§ 2-13 og 2-11), ville medført en helt uhensiktsmessig lang avgraderingsprosess, og er i strid med den kompetanse retten er tildelt i vårt straffeprosesssystem. PSTs resonnering skulle også bety at opplysninger fra enkeltpersoner (eksempelvis kriminelle) måtte avgraderes av disse enkeltpersonene.

Videre skal det påpekes at lydopptakene verken er gradert med utenlandsk sikkerhetsgrad eller inneholder opplysninger fra utenlandske etterretningstjenester. Det fremgår av rettsboken at båndopptaker ble avslått når det skulle avgis forklaringer knyttet til utenlandsk etterretningstjeneste. (Det eneste unntaket fra dette er forklaringene fra James Downey og Barbara Biernat, FBI-agentene som overvåket Treholtfamiliens leilighet i New York, men det må legges til grunn at disse arbeidet på oppdrag av norsk etterretningstjeneste.) Under enhver omstendighet kan ikke utenlandske kilder binde norske domstoler eller norske myndigheter i spørsmål om innsyn i materiale som det åpenbart ikke er grunn til å hemmeligholde lengre.

Når det gjelder kjennelsen inntatt i Rt 2006 s 518 der det står: ”I dette tilfellet må begjæringen fremsettes overfor PST, som også vil kunne behandle NRKs krav om avgradering av materialet”, må dette tolkes på bakgrunn av at lydopptakene rent fysisk er oppbevart hos PST. I ”behandle” kan det ikke ligge annet enn at PST skal oversende lydopptakene til lagmannsretten for vurdering av avgradering.

Pressen vil understreke at det etter forskriftens § 2-13 foreligger en ubetinget plikt til å foreta en reell vurdering av om det i dag foreligger grunn til å hemmeligholde materialet. Det skal i denne forbindelse også vises til sikkerhetslovens § 1 c) og § 11 som lyder som følger:

”Formålet med denne lov er å trygge tilliten til og forenkle grunnlaget for kontroll med forebyggende sikkerhetstjeneste.”

”Sikkerhetsgradering skal ikke skje i større utstrekning enn strengt nødvendig, og det skal ikke brukes høyere sikkerhetsgrad enn nødvendig.

Sikkerhetsgradering skal ikke gis virkning for lengre tid enn det som er strengt nødvendig, og graderingen skal senest bortfalle etter 30 år.”[Vår understrekning]

PST har gjentatte ganger nektet å vurdere om materialet kan avgraderes, samt nektet å oversende materialet til lagmannsretten for avgradering. Det fremgår av siste avsnitt under punkt 8 i PSTs støtteskriv at PST fortsatt legger opp til at det overhodet ikke skal foretas noen vurdering av avgraderingsspørsmålet. Det skal her minnes om at pressen har bedt om særskilt tilgang til den del av opptakene som omhandler pengebeviset. For denne del av opptakene som antas å være på under en time, kan det ikke medføre en omfattende og tidkrevende prosess å foreta avgradering. PST legger opp til å stoppe prosessen på ubestemt tid.

Dette er i strid med klar bestemmelse i forskriftens § 2-13 og vil dessuten være i strid med EMK artikkel 13 jfr artikkel 10 om effektivt rettsmiddel, og EMK artikkel 6 om domstolsbehandling innen rimelig tid.

Avslutningsvis skal det gjøres oppmerksom på at tingretten har lagt til grunn at det i første omgang er tjenestemennene i POT sine forklaringer som det skal gis innsyn i. I denne forbindelse skal det påpekes at tingretten synes å ha oversett ett vitne, nemlig vitne nr 36 som var politibetjent i POT (se rettsboken side 86). For det tilfellet at lagmannsretten skulle gi pressen medhold i den subsidiære påstanden, bes det derfor om at dette forholdet rettes opp.

8. Praktisk - hvordan tilgang skal gis

Pressen tiltrer tingrettens løsning om at kopiering av lydopptakene skal foretas av en uavhengig tredjeinstans eller med representanter for begge parter tilstede. Det presiseres at det er originalopptakene det skal tas kopi av. Dette, på bakgrunn av sakens spesielle karakter og for å unngå at det i fremtiden blir stilt spørsmål ved opptakenes omfang og kvalitet.

9. Avvisningspåstandene

PST har for lagmannsretten frafalt avvisningspåstanden. PST bruker likevel en god del plass i støtteskivet på anførsler knyttet til avvisningsspørsmålet, og avslutter med å vise til stpl § 385 tredje og fjerde ledd. På denne bakgrunn vil også pressen knytte noen kommentarer til avvisningsspørsmålet. Pressen viser til pressens prosesskriv av 9. juni 2011 til tingretten der samtlige av PSTs anførte avvisningsgrunnlag tilbakevises etter en grundig gjennomgang. I tillegg skal følgende kort bemerkes:

EMK er som nevnt ved menneskerettsloven av 21. mai 1999 gjort til norsk lov og i tilfelle konflikt med annen norsk lovgivning er konvensjonen gitt forrang, jfr menneskerettsloven § 3. Det at artikkel 10 er norsk lov medfører at så lenge pressen pretenderer å ha et krav etter artikkel 10, foreligger det ikke grunnlag for å avvise saken. Pressen er i realiteten nektet innsyn, hvilket er tilstrekkelig til å konstatere at det foreligger et *innngrep* i ytringsfriheten etter art 10, og det er tilstrekkelig til å fastslå at det ikke foreligger grunnlag for avvisning.

I tillegg følger det av EMK artikkel 13 (jfr artikkel 10) om retten til effektivt rettsmiddel og artikkel 6 om domstolsbehandling innen rimelig tid, at pressen har rett til domstolsprøvelse av denne saken. Dersom domstolen skulle avvise saken og sende den tilbake til PST og påtalemyndigheten, og den behandling de har foretatt av saken, vil det medføre et brudd på retten til effektivt rettsmiddel og domstolsprøvelse innen rimelig tid. For øvrig må det være åpenbart at pretensjonen er ”arguable”, jfr også resultatet av tingrettens behandling. Videre synes PST ikke å ha fått med seg at artikkel 13 og artikkel 6 stiller krav om uavhengighet, noe overordnet påtalemyndighet ikke vil være i denne saken. PST synes heller ikke å ha fått med seg at Sivilombudsmannen mener saken ligger utenfor hans arbeidsområde.

For så vidt gjelder PSTs avvisningsanførsel begrunnet i klagebehandling ved Oslo statsadvokatembeter, skal det kort bemerkes følgende:

Straffeloven og påtaleinstruksen har lagt opp til et to-sporet system for de som ønsker innsyn i straffesaksdokumenter. Før det første kan det kreves *utskrift* etter straffeprosesslovens § 28 første ledd og den tilsvarende bestemmelsen i påtaleinstruksens § 4-1. I tillegg kan det bes om *utlån og gjennomsyn* etter påtaleinstruksens § 4-2 tredje ledd som gir politiet en skjønnsmessig kompetanse til å praktisere meroffentlighet. Dette er således et to-sporet

system der det første regelsettet bestemmer i hvilke tilfeller politiet har *plikt* til å gi innsyn og det andre regelsettet bestemmer i hvilke tilfeller politiet kan praktisere *meroffentlighet*.

Pressen krevde tilgang til materialet etter begge disse regelsettene i sin begjæring til PST. I klagen til Oslo statsadvokatembeter er det imidlertid utelukkende klaget over avslag etter reglene om meroffentlighet. Pressen har i klagen (bilag 14 til pressens begjæring til tingretten) i første avsnitt siste setning uttrykkelig presisert dette. Der står det følgende: ”*Det bes om at saken oversendes overordnet påtalemyndighet for avgjørelse, jfr påtaleinstruksens § 4-4 siste ledd.*” Påtaleinstruksens § 4-4 siste ledd gjelder utelukkende overprøvelse av avslag på begjæring om utlån/gjennomsyn etter § 4-2, og *ikke* overprøvelse av avslag på utskrift etter § 4-1. Det er således ikke slik at Oslo statsadvokatembeter skal behandle det samme spørsmålet som retten skal behandle.

Videre skal det bemerkes at dersom det hadde vært klaget også etter påtaleinstruksens § 4-4 tredje ledd tredje punktum, hadde heller ikke det avskåret domstolsprøvelse. Avvisning er en alvorlig konsekvens, og dersom det hadde vært meningen at klage til overordnet påtalemyndighet skulle avskjære rett til domstolsprøvelse, burde det uttrykkelig vært sagt i bestemmelsen. At det skulle foreligge plikt til avvisning i slike tilfeller fremkommer hverken av ordlyd, forarbeider, teori eller rettspraksis. Dersom pressen hadde klaget etter § 4-4 tredje ledd tredje punktum og det skulle medføre at det forelå avvisningsplikt, er klagen til statsadvokaten å anses som trukket med umiddelbar virkning.

I denne saken må det videre antas at det ikke vil bli foretatt noen klagebehandling hos statsadvokaten, både fordi PST mener det ikke foreligger klagerett og fordi det heller ikke i forrige runde ble foretatt en noen reell klagebehandling, se over under punkt 3.

10. PSTs kommentarer om dommeren og prosessen ved tingretten

Slik pressen ser det, kommer PST med oppsiktsvekkende og helt ugrunnede angrep på dommeren og prosessen ved tingretten under punkt 2 i sitt støtteskriv. Pressen kjenner seg ikke igjen i den fremstilling PST der har gitt.

Her skal det kort bemerkes at denne saken i utgangspunktet er underlagt kun skriftlig behandling ved retten. Tingretten bestemte imidlertid i *tillegg* å avholde et muntlig rettsmøte for å sikre en åpen prosess. Dommeren har flere ganger skriftlig påpekt forut for rettsmøtet at rettsmøtet kun var et supplerende rettsmøte, at retten ville bygge på det foreliggende skriftlige materialet, samt at det kun var forventet at partenes innlegg under rettsmøtet var en presentasjon av hovedargumentene og ikke i en slik detaljeringsgrad som i det skriftlige materialet. Dommeren la også opp til at PST skulle meddele sine anførsler på sakens materielle side til tingretten før rettsmøtet, se tingrettens brev av 27. juni 2011: ”*Retten vil bygge på alt materiale i saken – ikke bare det som omtales i rettsmøtet. Mest mulig bes derfor meddelt skriftlig – og gjerne i rimelig tid før rettsmøtet. Rettsmøtet har til hensikt å gi en oversikt over anførselene i åpen rett samt innebære en viss dialog om det som skriftlig og muntlig er kommet frem i saken.*” [Vår understrekning]

At PST synes å kritisere dommeren for å ha satt seg inn i de rettslige problemstillingene før rettsmøtet, faller på sin egen urimelighet. Det er snarere et kvalitetstegn enn det motsatte. Denne side kjenner seg ikke igjen i at dommeren skal ha bestemt seg på forhånd eller at avgjørelsen skal ha vært skrevet på forhånd.

Når det gjelder dommerens spørsmål til PST, var dette helt betimelige spørsmål. Dommeren stilte spørsmål ved hvordan PST selv vurderte spørsmålet om PSTs *tillit* i forhold til å behandle innsynsbegjæringen. Dommeren understreket, slik pressen oppfattet det, at spørsmålet dreide seg om tillit og ikke habilitet.

Også spørsmålet om i hvilken grad Stein Vale *i egenskap av forfatter* har fått tilgang til materialet i Treholt-saken – et materiale PST nettopp hadde anført var belagt at diverse taushetsbestemmelser - må anses som svært betimelig. Det kan ikke være slik at en dommer ikke skal kunne stille slike svært relevante spørsmål, uten å bli beskyldt for å være partisk.

11. Øvrige anførsler i PSTs støtteskriv

De fleste av PSTs anførsler er kommentert under de enkelte punktene over. I tillegg vil pressen knytte noen kommentarer til følgende av PSTs anførsler:

PST hevder på side 8 i støtteskrivet at pressens tilgang til lydopptakene må avgjøres av PST og påtalemyndighet utfra reglene i påtaleinstruksen. Som gjennomgått over, må spørsmålet avgjøres etter EMK artikkel 10 og eventuelt stpl § 28. Dertil kommer for nærværende saken at PST og overordnet påtalemyndighet mangler den nødvendige tillit til å avgjøre innsynsbegjæringen. Pressen er enig med tingretten i at lederne for de to enhetene er i dobbeltroller som gjør at det er nærliggende å stille spørsmål ved hvor deres lojalitet ligger.

PST skriver i støtteskrivet på side 9 at Kildevernutvalget i 1988, inkludert representanter for media, ikke foreslo endringer i pressens adgang til andre dokumenter enn dommen. Bakgrunnen for det var at den gang i 1988 hadde pressen ikke en gang rett til innsyn/utskrift av straffedommer, og pressens representanter i utvalget hadde hendene fulle med å få på plass en slik rett, og måtte således velge hvilke kamper som var viktigst og realistiske da. Når det gjaldt andre straffesaksdokumenter forelå i tillegg uttalelsen fra både departementet i Ot prp 35 (1978-1979) side 107 og Stortingets justiskomiteé i Innst O nr 37 (1980-81), gjengitt ovenfor under punkt 4.3.

PST har videre på side 13 vist til et sitat fra NOU 1988:2 om tolkningen av ”saklig grunn” i påtaleinstruksen. For ordens skyld påpekes at dette ikke lengre kan anses å være i samsvar med gjeldende rett, se blant annet sitat fra arbeidsgruppen nedsatt av Domstolsadministrasjonen inntatt under punkt 5 over.

Når det gjelder PSTs opplysning om at kun to journalister benyttet seg av muligheten til å lese kommisjonens materiale utlagt i papir hos kommisjonen, skal det bemerkes at NRK har hatt 11.494 sidebesøk fra 8099 unike besøkende på de utlagte kommisjonsavhørene i Treholt-saken. Dette, til tross for at avhørene er et omfattende materiale som ikke er lett tilgjengelig.

PST har vist til riksadvokatens avgjørelser i Lillehammer-saken og Liland-saken fra midten av 1990-tallet, for øvrig uten at avgjørelsene er vedlagt. Pressen stiller seg spørrende til hvilken rettskildemessige verdi avgjørelser fra riksadvokaten skulle ha i nærværende sak. For øvrig påpekes det at avgjørelsene gjaldt etterforskningsdokumenter, ikke autentiske opptak fra rettsforhandlingene. (Det kan også bemerkes at Liland-saken nettopp viste betydningen av lydopptak fra straffesaken: Et svensk kjærestepar gjorde opptak av vitneforklaringene i retten som skulle vise seg ha stor betydning for avdekkingen av justismordet.) Når det gjelder

anførselen om at en innsynsadsang vil kunne medføre at vitner tilbakeholder informasjon, skal det for det første vises til vitneplikten. Og Høyesterett har heller ikke - i de tilfeller der det ikke foreligger vitneplikt - godtatt begrensinger i prinsippet om offentlighet i rettsleien utfra en slik begrunnelse, se Rt 2007 s 123.

Heller ikke Rt 2001 s 568 s 15, som PST har vist til, er relevant i forhold til nærværende sak. I nærværende sak er det snakk om innsyn i opptak som allerede er gjort, mens Rt 2001 s 568 gjaldt retten til å gjøre opptak og da er det andre hensyn som gjør seg gjeldende.

PSTs anførsel om at notatet fra førstelagmann Rynning må oppfattes slik at det utelukkende er forskere som skal ha tilgang på historisk materiale, er vanskelig å forstå. Forskere gjør ikke sitt arbeid for sin egen del, men for å gi allmennheten en større forståelse av viktige historiske hendelser. For øvrig skal det bemerkes at heller ikke forskere får tilgang til opptakene: Professor dr. philos Arild Linneberg ba 7. mars 2010 om tilgang til lydopptakene. Begjæringen ble avslått ved riksadvokatens brev av 30. juni 2010.

- Bilag 1: Brev av 22. april 2010 fra Oslo statsadvokatembeter til riksadvokaten
- Bilag 2: Brev av 30. juni 2010 fra riksadvokaten til Arild Linneberg

12. Påstand

På vegne av pressen nedlegges følgende **påstand**:

Prinsipalt: Pressen gis tilgang til hele opptaks materialet fra lagmannsrettens behandling av straffesaken mot Arne Treholt i 1985, inkludert opplesningen av selve dommen.

Subsidiært: PSTs anke forkastes.

***

Anken oversendes retten i fire likelydende eksemplarer. I tillegg er ett eksemplar sendt Politiets sikkerhetstjeneste ved politiadvokat Line Nyvoll Nygaard.

Oslo, 13. oktober 2011

Ane Stokland
Advokat

Bilag 1

OSLO STATSADVOKATEMBETER

Riksadvokaten
Postboks 8002 Dep.

0030 OSLO

Deres ref.:

Vår ref.:
10/060-3 LQ/ik

Dato:
22. april 2010

FORESPØRSEL OM TILGANG TIL LYDBÅNDOPPTAK FRA LAGMANNSSRETTENS
BEHANDLING AV STRAFFESAKEN MOT ARNE TREHOLT I 1985

Det vises til vedlagte brev av 7. mars 2010 fra Universitetet i Bergen, Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier, v/ professor Arild Linneberg.

Henvendelsen er forelagt PST som har avgitt uttalelse 16 ds. og som vedlegges.

De aktuelle opptakene omhandler for en stor del gradert materiale. Etter min vurdering er det uaktuelt å påbegynne en avgradering nå.

Det omhandlede materialet, også det ugraderte, er nå å anse som en del av saksdokumentene, og jeg forstår henvendelsen slik at man ønsker tilgang til disse som en del av et forskningsprosjekt. Søknaden blir derfor å behandle etter påtaleinstruksens § 4-2, siste ledd, jf. § 3-5. Den oversendes derfor til Dem.

Jeg tilrår at søknaden avslås, jf. vilkårene i påtaleinstruksen § 3-5, første ledd.

Lasse Qvigstad
førstestatsadvokat

- Gjenpart: 1) Professor dr. philos Arild Linneberg, Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier, Universitetet i Bergen, Sydneplass 7, 5007 Bergen
2) Politiets sikkerhetstjeneste, Postboks 4773 Nydalen, 0421 OSLO

RIKSADVOKATEN

Professor dr. philos Arild Linneberg
Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier
Universitetet i Bergen
Sydnøsplass 7
5007 BERGEN

REF.:	VÅR REF.:	DATO:	DOK.NR
	AMO0150057 2748/07-63	30. juni 2010	32

FORESPØRSEL OM TILGANG TIL LYDBÅNDOPPTAK FRA LAGMANNSRETTENS BEHANDLING AV STRAFFESAKEN MOT ARNE TREHOLT I 1985

Deres brev av 7. mars 2010 til Oslo statsadvokatembeter om tilgang til lydopptak fra lagmannsrettens behandling av straffesaken mot Arne Treholt i 1985 i forbindelse med et forskningsprosjekt er som kjent oversendt riksadvokaten ved embetets brev av 22. april d.å. sammen med uttalelse av 16 s.m. fra Politiets sikkerhetstjeneste.

Oslo statsadvokatembeter tilrår at søknaden avslås under henvisning til vilkårene i påtaleinstruksen § 3-5 første ledd, og hvor det bl.a. heter: "Når det finnes rimelig og ikke medfører uforholdsmessig ulempe...".

Riksadvokaten bemerker at de omspurte opptakene, fra de deler av rettsforhandlingene som gikk for lukkede dører, omhandler materiale som i dag i sin helhet er underlagt taushetspålegg etter domstollovens § 128 samt at deler av materialet er gradert HEMMELIG (etter dagjeldende Sikkerhetsinstruks).

I likhet med statsadvokaten anser riksadvokaten det som uaktuelt å beordre PST å påbegynne en detaljert og arbeidskrevende gjennomgang for å iverksette en avgraderingsprosess nå. Det er utvilsomt ikke slik at opplysningene kan avgraderes ved et "pennestrøk". Hvem som i så fall har det siste ordet ved en slik avgraderingsprosess er heller ikke nødvendigvis sikkert, uten at riksadvokaten nå finner grunn til å gå videre med dette spørsmål. Uansett er det domstolen som måtte oppheve helt eller delvis pålegget etter domstolloven, men en slik beslutning ville fordre en gjennomgang av materialet med uttalelse fra PST og påtalemyndigheten.

Søknaden blir etter dette å avslå.

For ordens skyld kan tillegges at *om* riksadvokaten skulle gått videre med spørsmålet om utlån til forskning av avgradert materiale, måtte Deres forskningsprosjekt og nytten av, og behovet for, de aktuelle opplysninger vært beskrevet på en langt mer utfyllende måte. Når

AMO015

Postadresse:
Postboks 8002 Dep
0030 OSLO

Kontoradresse:
Stortorget 2
0155 OSLO

Telefon:
22 47 78 50

Telefaks:
22 33 31 12

søknaden uansett må bli å avslå idet vilkårene i påtaleinstruksen § 3-5 første ledd ikke foreligger går en heller ikke videre med denne problemstilling.

Avgjørelsen kan ikke påklages.

Tor-Aksel Busch

Kjerstin Apall Kvande
førstestatsadvokat

Gjenpart: 1. Oslo statsadvokatembeter
2. Politiets sikkerhetstjeneste